

ΦΑΝΗ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ

ΖΑΚΥΘΙΝΑ ΣΥΜΒΟΛΑΙΑ
ΑΠΟ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΕΡΚΥΡΑΣ*

Μιά πρακτική που χρησιμοποιείται σήμερα για τη δημιουργία, πλουτισμό ή και ανασύσταση αρχείων είναι εκείνη των μικροταινιών. Η μέθοδος αυτή θα μπορούσε να χρησιμεύσει σημαντικά και στο έργο της συγκρότησης του 'Ιστορικού 'Αρχείου της Ζακύνθου¹ για τη δημιουργία συλλογής Ζακυθινών ντοκουμέντων, τα όποια μπορεί να επισημανθούν ύστερα από ειδική έρευνα σε άλλα αρχεία. Και ένα τέτοιο αρχείο είναι το δίχως άλλο εκείνο της Κέρκυρας. Παρόμοια διαπίστωση και πρόταση έχει γίνει για το ύλικό της περιόδου της 'Αγγλοκρατίας². 'Εμείς θα κάνουμε σήμερα λόγο για έγγραφα των χρόνων της Βενετοκρατίας.

Στην περίοδο αυτή οι δικαστικές αποφάσεις του Reggimento της Ζακύνθου έφεσιβάλλονταν στον Γενικό Προβλεπτή (foro Primario) που έδρευε στην Κέρκυρα³. Στα βιβλία έπομένως της Βενετικής Διοίκησης της Κέρκυρας είναι φυσικό να συμπεριλαμβάνονται φακέλλοι δικαστικοί που στάλθηκαν εκεί από τη Ζάκυνθο για έπανεξέταση. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί ή Busta της σειράς 'Ενετική Διοίκηση υπ' άρ. 133, που αντιστοιχεί στα έτη 1512-1639. Πρόκειται για ένα registro άπαρτισμένο από διάφορα τετράδια και φακέλλους διαφορετικών προελεύσεων, τόσο κερκυραϊκών όσο και από άλλες περιοχές. Σ' αυτό το σύμμικτο αρχειακό ύλικό συμπεριλαμβάνονται και έγγραφα Ζακυθινά. 'Επειδή το δέσιμο των έπιμέρους τετραδίων που το άπρτίζουν έχει σε μεγάλο μέρος διαλυθεί δέν είναι δυνατό τώρα να διαπιστωθεί με ασφάλεια ό βαθμός της παραβίασης της διαδοχικής σειράς των έπιμέρους σωμάτων με τη μετακίνησή

* 'Ανακοίνωση στο Ε' Διεθνές Πανιόνιο Συνέδριο.

1. Για το κατεστραμμένο 'Αρχειοφυλάκειο Ζακύνθου και την ανασύστασή του με τον τίτλο 'Ιστορικό 'Αρχείο Ζακύνθου βλ. Μ. Ι. Μανούσακα, «'Εκθεσις περί των έν Κεφαλληνία και Ζακύνθω Βιβλιοθηκών και 'Αρχείων μετά τους σεισμούς του 1953», Δ.Ι.Ε.Ε., 11 (1956) σελ. 49-58. - Μαριάννα Κολυβζ-Καραλέα, «Κατάλογος 'Ιστορικού 'Αρχείου Ζακύνθου - Α'», Μνήμων 10 (1982) 17-76.

2. Ν. Ντ. Κουρκουμέλη, «Μιά άπογραφή της Ζακυθινής έξοχής του 1819», Περίπλους, Ζάκυνθος τεύχος 5-6, σελ. 68-72.

3. 'Ερ. Λούντζη, Περί της πολιτικής καταστάσεως της 'Επτανήσου επί 'Ενετών, έν 'Αθήναις 1969², σελ. 227.

τους από τους έρευνητές καθώς και ή τυχόν απώλεια ύλικου, πού πριν υπήρχε σ' αυτόν δεμένο. Πάντως στη μορφή πού είναι σήμερα επισημαίνονται σ' αυτόν τὰ παρακάτω τέσσερα σώματα πού άφοροῦν τή Ζάκυνθο:

1) Ένας φάκελλος πού, όπως διευκρινίζεται σε μιὰ σημείωση γραμμένη στο έξώφυλλό του, στάλθηκε από τον προνοητή τής Ζακύνθου στις 20 Δεκεμβρίου 1625. Περιέχει ύλικό για τήν υπόθεση πού άφορούσε τους 'Ιωάννη Γαβριλόπουλο και Beneto Gimbletti, δημόσιους υπαλλήλους και μέλη τής *comunità* τής Ζακύνθου.

2) Ένας φάκελλος πού άφορᾷ κάποιον Δημήτρη Καραβία, πού πιθανόν νά σχετίζεται με τον παραπάνω φάκελλο. 'Ακόμα στον φάκελλο αυτόν υπάρχει και αντίγραφο πράξης του νοταρίου *Alvise Pullani*¹.

3) Ένα *processo* πού άφορᾷ κάποιους άδελφούς *Vitali*, Έβραίους, τὸ όποιο περιέχει αντίγραφα από τὰ βιβλία του γνωστού νοταρίου *Σαλαμόν Rossi*².

4) Τὸ χειρόγραφο πού πρρουσιάζουμε εκτενέστερα ἐδῶ και τὸ όποιο, κατά τή γνώμη μας, έμφανίζει τὸ μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Πρόκειται για ένα κώδικα με 89 συνολικά φύλλα συγγενούς είδολογικού περιεχομένου, πού είναι δεμένος μαζί με τρία ακόμα φύλλα άλλης γραφής: Αὐτὰ τὰ τελευταία περιέχουν άποφάσεις τής Διοίκησης Ζακύνθου σχετικές με τήν επάνδρωση τής θέσης του *fontegaro*, υπέθυνου δηλαδή για τήν σιταποθήκη Ζακύνθου, με κάποιο από τὰ μέλη τής *Comunità* του νησιού.

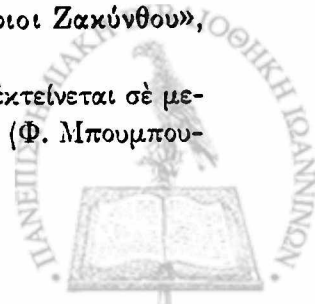
Δέν αποκλείεται και τὰ τέσσερα παραπάνω κομμάτια νά αποτελοῦσαν κάποτε ένα και μόνο σῶμα ζακυθινῶν έγγραφων, αλλά αυτό δέν μπορούμε νά τὸ ελέγξουμε, για τους λόγους πού ἤδη αναφέραμε.

Ὁ κώδικας τῶν 89 φύλλων είναι μέρος τῶν καταστίχων του Ζακύνθου συμβολαιογράφου Βικέντιου Κίμβη. Οί πράξεις πού περιλαμβάνει χρονολογούνται από 7 Φεβρουαρίου 1598 - 10 Ὀκτωβρίου 1607³. Στὰ κείμενα αὐτὰ χρησιμοποιείται τόσο ή ελληνική όσο και ή ιταλική γλώσσα, κάτι πού ως γνωστόν

1. Ὁ νοτάριος αὐτός τής Ζακύνθου άπ' όσο γνωρίζω δέν είναι γνωστός. (Στὸ τέλος του κειμένου παραθέτουμε κατάλογο τῶν νοταρίων Ζακύνθου πού αναφέρονται στα έγγραφα πού ἐδῶ παρουσιάζουμε). Για τὸ θεσμὸ τῶν νοταρίων στα Ἰόνια νησιά Χρ. Α. Μαλτέζου, «Τὸ Νοταριακὸ Ἀρχεῖο Κυθήρων», *Δελτίον τής Ἰονίου Ἀκαδημίας* τόμ. Α', Κέρκυρα 1976, 15-84. Στὴ σελ. 17, σημ. 2 ή σχετικὴ Βιβλιογραφία. Για τὴ Ζάκυνθο ιδιαίτερα Λ.Χ. Ζώη, «Ἱστορικές σελίδες Ζακύνθου. Σωματεῖον Συμβολαιογράφων», ἐφ. τὸ *Δίκαιον* (Ζακ.), ἀρ. 2 (3 Μαΐου 1898) 10 (6 Σεπτ/βρίου 1898) - Φ. Μπουμπουλίδη, «Νοτάριοι Ζακύνθου», *Ἐπετηρὶς του Ἀρχείου τής Ἱστορίας του Ἑλληνικοῦ Δικαίου*, 8 (1958) 112-133. - Μ. Ι. Μανούσακα, «Ἀνέκδοτα Χρονικά Σημειώματα και Ἐγγραφα (1506-1521) του Νοταρίου Ζακύνθου Θεοδώρου Ραφτοπούλου», *Πρακτικά του τρίτου Πανιόνιου Συνεδρίου*, Ἀθήναι 1967, 213-227.

2. Συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο του Φ. Μπουμπουλίδη, «Νοτάριοι Ζακύνθου», σελ. 128: Ρώσσης Σολωμῶν 21 Ν/βρίου 1614-25 Μαΐου 1614.

3. Ἡ γνωστὴ ως τώρα συμβολαιογραφικὴ δραστηριότητα του Κίμβη εκτείνεται σε μεγαλύτερο χρονικὸ διάστημα, από 7 Φεβρουαρίου 1598-10 Ὀκτωβρίου 1607 (Φ. Μπουμπουλίδη, *ό.π.*, σελ. 127).

έπιτρεπόταν στη Ζάκυνθο¹. Από τα 78 συνολικά κείμενα που συμπεριλαμβάνονται σ' αυτό το κατάστιχο τα 42 είναι ιταλικά και τα 35 έλληνικά. Από ότι φαίνεται, ο κώδικας άπαρτίσθηκε με το δέσιμο φύλλων και τετραδίων που τα περισσότερα ήταν ήδη γραμμένα. Μερικά φύλλα μάλιστα έφεραν και πάλι σελιδαρίθμηση που διορθώθηκε εκ των ύστερων. Στο δέσιμο λήφθηκε γενικά ύπ' όψη ή χρονολογική σειρά των πράξεων. Προστέθηκε συνεχής σελιδαρίθμηση και εύρετήριο των όνομάτων στα ιταλικά, που αντιστοιχεί στη νέα αυτή σελιδαρίθμηση. Ο τρόπος με τον όποιο συνδέθηκαν τα φύλλα έχει ως αποτέλεσμα μερικά από τα κείμενα που αρχίζουν στην αρχή του κώδικα να συνεχίζονται στα φύλλα που βρίσκονται προς το τέλος του.

Οι περισσότερες σελίδες του καταστίχου σύμφωνα με όλες τις ένδείξεις έχουν γραφεί από το χέρι του ίδιου του Κίμβη με εξαίρεση πέντε συνολικά κείμενα.

Τα τρία είναι τα παρακάτω δικαστικά ντοκουμέντα που καταχωρίζονται στο κατάστιχο με κάποια έπεξηγηματική σημείωση του Κίμβη: 1) Αντίγραφο της κλήτευσης ενός από τους διαδίκους μιας διαιτησίας, ύπογεγραμμένο από τον Anastassio Logotheti publico notario² 2) Διαταγή προς τους διαιτητές μιας άλλης διαιτησίας γραμμένης από τον coadjutor (βοηθητικός υπάλληλος, κλητήρας) της καγκελαρίας. 3) Μια ένυπόγραφη διαμαρτυρία ενός διαδίκου, με την όποια αυτός ύποστήριζε την άποψή του.

Στα παραπάνω τρία πρέπει να προστεθούν και δυό ένυπόγραφες συμβολαιογραφικές πράξεις του 1599, οι όποίες, από όσο μπορούμε να κρίνουμε από τη γραφή τους και τον τύπο του κειμένου, δεν είναι του Κίμβη.

Μέσα έξάλλου στα φύλλα του κώδικα υπήρχε και ένα μικρό λυτό σημείωμα, που ύπομιμνήσκει ότι κάποιος Καλανδρίας υπέβαλε αίτηση στο Βάιλο να ανατρέξει στα βιβλία των ετών 1579-1594, για να έπισημάνει τις περιπτώσεις πέντε άτομων με το επίθετο Κιούρκας. Στον κώδικα που παρουσιάζουμε πάντως αυτό το ύνομα δεν ύπάρχει.

Σε ό,τι άφορσ την ιστορική έπιστήμη μπορούμε να πούμε ότι ένα τεύχος, όπως αυτό, παρουσιάζει θεματικό πλούτο και προσφέρεται για πολλαπλή έπισημνική έκμετάλλευση. Ωστόσο, έννοείται ότι λόγω της ποικιλίας αυτής και του μικρού σχετικά άριθμου σελίδων δεν είναι δυνατό να χρησιμεύσει για μια έξαντλητική έπεξεργασία ή έστω για την συγκέντρωση ίκανοποιητικού άριθμου δεδομένων, που να μας οδηγούν σε στατιστικές διαπιστώσεις για κάποιο από τα θέματα που παρελαμβάνουν στις σελίδες του. Οι ένδείξεις ωστόσο που προσφέρει είναι άρκετά ούσιαστικές και χρήσιμες για την πληροφόρησή μας σε ότι άφορσ κάποιες πραγματικότητες ή κάποιες διαδικασίες που τηρούνταν.

1. Φ. Μπουμπουλίδη, ό.π., σελ. 117, 120 στίχ. 37-38.

2. Φ. Μπουμπουλίδη, ό.π., σελ. 126 (29 'Οκτωβρ. 1548-18 Μαρτ. 1594).

Τὰ θέματα καὶ ἡ συχνότητα στὴν ὁποία ἀπαντοῦν εἶναι τὰ παρακάτω: Κολληγία 1. Κατάσχεση - ἐνεχυρίσχη ἀντικειμένων 1. Σύμβαση μαθητείας 1. Ἀμοιβὴ γιὰ προσφερθεῖσα ὑπηρεσία 1. Συμφωνητικὸ γάμου 1. Ὅρισμὸς δικαστικοῦ πληρεξουσίου 1. Ἐκτίμηση ἀκινήτου 1. Πωλητήριο γῆς 1. Διαθήκες 4. Κι ἀκόμη ὑποθέσεις πὺ ἀπηχοῦν ἄμεσα τὸ οικονομικὸ γίνεσθαι τοῦ νησιοῦ, δηλαδὴ ἐμπορικὲς συναλλαγὲς καὶ ἀγοραπωλησίες 4. Ναυλώσεις 4. Χρεωστικὰ ἠμόλογα 4. Ἐξοφλητικοὶ λογαριασμοὶ καὶ συμβιβασμοὶ γιὰ χρηματικὸ χρέος 8 καὶ τέλος Διαιτησίες 12.

Μιὰ γενικὴ ἐντύπωση πὺ μένει ἀπὸ τὸ κατάστιχο αὐτὸ εἶναι ἡ ἐντονη παρουσία τοῦ ξένου στοιχείου, πὺ μαρτυρεῖται ἐξάλλου καὶ μὲ τὴν ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ τῶν ἰταλικῶν πράξεων ἐναντι τῶν γραμμένων στὴν ἐλληνικὴ.

Ὅπως εἶδαμε, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν πράξεων τοῦ καταστίχου ἀφορᾷ ὑποθέσεις διαιτησίας, γεγονός πὺ δείχνει πόσο διαδεδομένη ἦταν ἡ χρῆση αὐτῆς τῆς νομικῆς ὁδοῦ γιὰ τὴν ἐπίλυση τῶν διαφορῶν¹. Τὰ σχετικὰ ἔγγραφα εἶναι σημαντικὲς μαρτυρίες γιὰ τὴ μορφή πὺ εἶχε τὸ δίκαιο ἐπὶ Βενετοκρατίας, γιὰτὶ σὲ πολλὲς περιπτώσεις σώζουν ὄχι μόνον τὸ συνυποσχετικὸ ἀλλὰ καὶ ἄλλες πράξεις. Ἐδῶ πάντως ἀνατρέπεται ἡ ἀντιστοιχία ἐλληνικῶν μὲ ἰταλικὲς πράξεις. Ἐχομε τέσσερες διαιτησίες στὰ ἰταλικά καὶ ὀκτῶ στὰ ἐλληνικά. Δὲν ξέρουμε ἂν αὐτὸ σημαίνει ὅτι οἱ Ἕλληνες πράγματι προτιμοῦσαν αὐτὴ τὴ διαδικασία ἐνῶ οἱ Ἴταλοὶ ἐμπιστεύονταν περισσότερο τὰ κανονικὰ δικαστήρια. Δυὸ ἀπὸ τὶς διαιτησίες, μία ἐλληνικὴ καὶ μία ἰταλική, εἶναι ἀναγκαστικὲς καὶ ἀφοροῦν κληρονομικὲς ὑποθέσεις. Ἀπὸ τὶς γραμμένες στὰ ἰταλικά διαιτησίες, στὶς τρεῖς λείπει τὸ συνυποσχετικὸ καὶ δὲν ξέρουμε ἔτσι τί διαδικασία καὶ χρονικὲς προθεσμίες ὄριζε. Στὴ μιὰ καὶ τὰ δυὸ μέρη εἶναι Ἴταλοὶ ἐνῶ στὶς ἄλλες τρεῖς ὁ ἕνας διάδικος εἶναι Ἕλληνας καὶ ὁ ἄλλος ξένος. Τὰ ἔγγραφα τῆς ἐλληνικῆς ἀναγκαστικῆς διαιτησίας σώζονται, ἀπ' ὅσο μποροῦμε νὰ κρίνουμε, ὅλα, ἐνῶ ἡ ἄλλη, πὺ συντάσσεται στὰ ἰταλικά λόγω καθυστέρησης στὴ λήψη ἀπόφασης παραπέμπεται ἀπὸ τὸν Ἴταλὸ διάδικο στὰ κανονικὰ δικαστήρια. Ἀπὸ τὴν μελέτη τῶν παραπάνω ἔγγράφων μπορεῖ νὰ συναχθεῖ ὅτι ἡ διαδικασία πὺ ἐφαρμοζόταν στὶς Διαιτησίες ἦταν ἡ ἑξῆς: 1) Ἀπόφαση, αὐτόβουλη ἢ ἀναγκαστικὴ, νὰ παραπεμφθεῖ ἡ διαφορά σὲ διαιτησία. 2) Σύνταξη συνυποσχετικοῦ, ὅπου ἀναφέρονταν τὰ ὀνόματα τῶν κριτῶν καὶ περιγραφόταν ἡ πρακτικὴ πὺ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθηθεῖ: πολλὲς ἀκροάσεις τῶν διαδίκων, ἔνορκες καταθέσεις, προσκόμιση ἀποδεικτικῶν ἔγγράφων. Στὰ συνυποσχετικὰ πὺ σώζονται περιλαμβάνεται καὶ ὁ ὅρος ὅτι ἡ ἀπόφαση τῶν διαιτητῶν δὲν θὰ ἐφεσιβάλλεται. (Στὸ συνυποσχετικὸ τῆς ἐλληνικῆς ἀπὸ τὶς δύο ἀναγκαστικὲς μνημονεύεται ἡ δικαστικὴ ἀπόφαση πὺ ὄριζε τὴν ἐπιβολὴ τῆς, ἐνῶ στὴν περίπτωση τῆς ἰταλικῆς ἀναγκαστικῆς διαιτησίας δὲν ὑπάρχει συνυποσχετικὸ ἀλλὰ

1. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ βλ. Ἄρ. Γ. Δημοπούλου, «Ἐπτανησιακαὶ Διαιτησίαι ΙΗ' αἰῶνος» *Νέον Αθήναιον*, Β', τεύχ. 1-2, Ἀθήναι 1957, σελ. 87-115.

πρακτικό επίλογής από την κάθε πλευρά του δικαστή της). 3) Έφαρμογή της δικαστικής διαδικασίας που όριζόταν στο συνυποσχετικό. 4) Σύνταξη της απόφασης των κριτών (arbitri) υπογεγραμμένη από τους ίδιους. 5) Γνωστοποίησή της, pubblicazione όπως λέγεται, στους διαδίκους ενώπιον μαρτύρων. Οί κριτές σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις είναι δύο, ενώ σε όρισμένα ελληνικά συνυποσχετικά ορίζεται ότι σε περίπτωση διαφωνίας τους μπορούν να εκλέξουν έναν τρίτο και μαζί του να βγάλουν την τελική απόφαση. Ός τρόπος συνάντησης για τη διεξαγωγή των κρίσεων χρησιμοποιείται κάποιος ναός, ίσως γιατί ένας τέτοιος τρόπος προσφέρεται για τον όρκo των μαρτύρων, η κάποιο σπίτι.

Είναι φανερό ότι οι αρχές μπορούσαν να επέμβουν κατά τη διάρκεια της διαιτησίας ύστερα από αίτηση ή καταγγελία ενός από τους διαδίκους, με κλήτευση μέσω υπαλλήλου της καγκελλαρίας. Άλλα σημαντικό ρόλο έχουν τη δυνατότητα να διαδραματίσουν και οι "Έλληνες τοπικοί άρχοντες της έξοχης" όπως π. χ. ο γέροντας του χωριού Φιοτίλη, ο οποίος φαίνεται να έχει γραφειοκρατικές αρμοδιότητες στις δικαστικές αυτές υποθέσεις, γιατί κλητεύει τους διαδίκους και παρίσταται στον τόπο της κρίσεως (f 43v).

Το κατάστιχο γενικά του Κίμβη άπηχεϊ μιὰ πλούσια καθημερινή κίνηση σε έμπορικές και άλλες οίκονομικές συναλλαγές με σημαντική τη συμμετοχή ξένων. Οί τελευταίοι αυτοί συναλλάσσονταν τόσο με τους "Έλληνες του νησιού όσο και μεταξύ τους. Υπάρχουν εκείνοι που είναι έγκατεστημένοι στον τόπο αυτό, αλλά και οι περαστικοί που επιλέγουν το λιμάνι του για τις συναντήσεις και συμφωνίες τους, οι όποιες ανταποκρίνονται σε μιὰ εύρεϊα γεωγραφική κλίμακα. Φέρνουμε κάποια παραδείγματα: 'Ο 'Αθηναϊός Λεονάρδος Καρβούρης συμφωνεί με τον Μασσαλιώτη Piero Bui να του φέρει από την Τουρκία μετάξι, όμοιο με τα δείγματα που έχουν κατατεθεί στα χέρια του έμπορικού προξένου (console) Franco di Heriedi (ο όποιος θα πρέπει να αντιπροσώπευε τους έμπόρους με τουρκική ύτηκoύτητα). Επίσης ο πλοίαρχος ενός άλβανικού πλοίου δανείζεται χρήματα από κάποιο Βενετό του νησιού, υπό τον όρο ότι θα έξοφλήσει ένα χρέος του τελευταίου στη Βενετία. Έξ άλλου το μοναδικό συμφωνητικό γάμου γίνεται ανάμεσα σε έναν 'Ιταλό της Ζακύνθου και ένα Παδοβάνο ναυτικό για την άνεψιά του πρώτου.

Έκτός από τους 'Ιταλούς έντονότατη παρουσία έχουν οι "Άγγλοι. Ός σημαντικό κεφαλαιούχος, προβάλλει κάποιος Thomas Miler που άπαντᾷ σε δύο πράξεις· στη μία το δημόσιο του κατακρατεί ως ενέχειρο μιὰ ποσότητα χρυσαφικῶν και κοσμημάτων έναντι της έγγύησης που αυτός προσφέρει για κάποιο γαλλικό πλοίο· με την άλλη ξεκαθαρίζει τους λογαριασμούς που έχει με τον συμπατριώτη του Gregorio Plande, μέσω του πληρεξουσίου του που άφίχθηκε στη Ζάκυνθο με πλοίο άγγλικό.

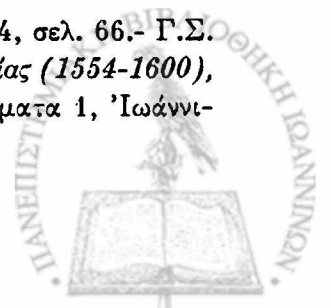

Είναι γνωστό ὅτι ἡ Ζάκυνθος ὑπῆρξε βάση τῶν ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Levant Company καὶ ἤδη στὰ 1586 μνημονεύεται ὁ πρῶτος Ἕλληνας ἐμπορικός τῆς ἀντιπρόσωπος ἐκεῖ. Τὸ προῖόν ποὺ ἐνδιέφερε τοῦ Ἑγγλέζου ἦταν πρωταρχικὰ ἡ σταφίδα. Στὰ 1592 εἶχαν φθάσει στὸ σημεῖο νὰ εἶναι οἱ ἴδιοι μισθωτὲς τοῦ φόρου «*nuova imposta*», ἐπιτυγχάνοντας ἔτσι ὡς ἀγοραστὲς σταθερότητα τῆς τιμῆς τῆς σταφίδας πρὸς ὄφελός τους¹.

Σ' αὐτὸ τὸ οἰκονομικὸ ἐνδιαφέρον ποὺ παρουσίαζε ἡ Ζάκυνθος πιστεύουμε ὅτι ὀφείλεται ἡ σύμβαση μαθητείας ἀνάμεσα στὸν Zuan Paulo Ἑγγλέζο καὶ τὸν Χριστόφορο Ἀνδρουσιάνο. Ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ τὴν ἐκμάθηση κάποιας τέχνης, ἀλλὰ γιὰ συμφωνία τοῦ Ἑγγλέζου Zuan Paulo μὲ τὸν Χριστόφορο Ἀνδρουσιάνο νὰ δεχθεῖ ὁ τελευταῖος τὸ γιὸ τοῦ πρώτου ὡς ὑπάλληλο στὴ *bottega* του (δὲν διευκρινίζεται τί εἶδους μαγαζι ἢ ἐργαστήρι εἶναι αὐτό), ὑπὸ τὸν ὄρο νὰ τοῦ διδάξει μὲ ἀμοιβή τὴν ἐλληνικὴ γραφὴ καὶ ἀνάγνωση. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ πλευρὰ τοῦ θέματος, ἡ πράξη αὐτὴ μᾶς ἀποκαλύπτει καὶ ἕνα ἀπὸ τοὺς φορεῖς καὶ τρόπους μετάδοσης τῶν βασικῶν γραμματικῶν γνώσεων, ποῦ, γιὰτι ὄχι, θὰ μπορούσε νὰ λειτουργεῖ ὄχι μόνο γιὰ λογαριασμὸ ξένων ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἰδίων. Δὲν μπορούμε νὰ ξέρουμε τὸ ἐπίπεδο τῶν γραμματικῶν γνώσεων τοῦ Ἀνδρουσιάνου, ἀλλὰ πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι ἡ ὑπογραφή του στὸ τέλος τοῦ συμβολαίου - ποῦ εἶναι στὰ ἰταλικά - εἶναι καθαρὴ, καλλιγραφικὴ θὰ ἔλεγα, κάτι ποὺ δείχνει μιὰ ἀνεση στὴ χρῆση τῆς σταφίδας.

Ἐξ ἄλλου μαρτυρίες τοῦ κώδικα ποὺ ἀφοροῦν τὴν ἐπαγγελματικὴ πραγματικότητα τῆς Ζακύνθου στὰ χρόνια αὐτὰ εἶναι οἱ σχετικὲς μὲ θέση ἐργασίας - ἀμοιβῆς, ποὺ ἀφοροῦν καὶ οἱ δυὸ γυναῖκες Ἑλληνίδες. Ἡ πρώτη ἀμειβεται σὲ εἶδη ρουχισμοῦ ἐνῶ ἡ δευτέρη συμφωνεῖ νὰ ἐργασθεῖ ὡς «βάγια» καὶ «θηλάστρα» τοῦ παιδιοῦ κάποιας βενετῆς ἀρχόντισσας τοῦ νησιοῦ. Ἀλλὰ γίνεται φανερό ὅτι καὶ τὸ ξένο στοιχεῖο δὲν ἀντιστοιχεῖ μόνο στὴ χορεία τῶν ἐπιχειρηματιῶν ἐμπόρων καὶ εὐπατριδῶν. Μέρος του ἔχει ἐνταχθεῖ καὶ στὴν τάξη τῶν τεχνιτῶν. Ἀπὸ τοὺς οἰκοδόμους ποὺ καλοῦνται γιὰ νὰ ἐκτιμήσουν τὴν ἀξία κάποιας οἰκίας, ὁ *proto* (πρωτομάστορας) καὶ ἕνας τουλάχιστον ἀπὸ τοὺς βοηθοὺς του εἶναι μὴ Ἕλληνας καὶ γι' αὐτὸ ἡ πράξη συντάσσεται στὰ ἰταλικά. Καὶ ἀκόμη ἡ Ζάκυνθος εἶναι νησί, διαθέτει ναυτικούς καὶ ὅσοι φθάνουν ἐκεῖ ἔρχονται μὲ πλοῖα. Οἱ τέσσερις ναυλώσεις ἀφοροῦν ἕνα «καραμουσάλι» ποὺ ναυλώνεται δυὸ φορὲς γιὰ νὰ μεταφέρει σταφίδα στὴ Βενετία. Τὴ δευτέρη φορὰ στοὺς ναυλωτὲς συμπεριλαμβάνεται καὶ ὁ ἴδιος ὁ Φραγκίσκος Κίμβη. Ἐνα

1. A. C. Wood, *A history of the Levant Company*, London 1964, σελ. 66.- Γ.Σ. Πλουμίδη, *Αἰτήματα καὶ πραγματικότητες τῶν Ἑλλήνων τῆς Βενετοκρατίας (1554-1600)*, Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων, Τμῆμα Ἱστορίας καὶ Ἀρχαιολογίας, Δημοσιεύματα 1, Ἰωάννινα 1985, σελ. 100, ἀρ. 403.

«μπερτόνι» πού ἐτοιμάζεται νὰ μεταβεῖ στὴν Ἀλεξάνδρεια γιὰ νὰ μεταφέρει ἀπὸ ἐκεῖ ἀλάτι στὴ Βενετία. Ὁ ἕνας ναυλωτὴς εἶναι Βενετὸς καὶ ὁ ἄλλος Ἕλληνας.

Τὸ κατάστιχο αὐτὸ μᾶς παρέχει φυσικὰ καὶ κάποιον βαθμὸ πληροφορήσεως σχετικὰ μὲ τὴν κίνηση τοῦ λιμανιοῦ σὲ διερχόμενα πλοῖα, σαφῶς ἔλλιπὴ ἀλλὰ χρήσιμη¹. Θὰ σημειώσουμε τὸ περιστατικὸ μὲ κάποιον Γεώργιο Σουμάκη, ὁ ὁποῖος δανεῖζει χρήματα, εἰκονικὰ λόγῳ φιλίας ἀλλὰ οὐσιαστικὰ γιὰ νὰ τοῦ φέροι ὅ,τι ἐμπόρευμα βρεῖ, σ' ἓνα ναυτικὸ πλοῖον πού σαλπάρει γιὰ τὴν Μπαρμπαριά. Εἶναι φανερὸ ὅτι πρόκειται γιὰ ἀγορὰ πειρατικῆς λείας.

Τέλος, προσπαθήσαμε νὰ ἐπισημάνουμε κάποια στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν οἰκιστικὴ - δημογραφικὴ εἰκόνα τῶν δυὸ κέντρων Κάστρου - Αἰγιάλου. Ὁ τόπος ὁμῶς τῆς σύνταξης τῆς πράξεως συνήθως δὲν δηλώνεται. Οἱ σχετικὲς μνεῖες εἶναι 7 συνολικά: τέσσερες γιὰ τὸν Αἰγιάλο καὶ τρεῖς γιὰ τὸ Κάστρο. Κάθε συμπέρασμα μὲ βάση αὐτὰ τὰ νούμερα θὰ ἦταν ἐπισφαλές. Ἀφοῦ στὰ τρία συμβόλαια τοῦ Κάστρου τὰ δύο ἀφοροῦν φυλακισμένους καὶ συντάσσονται στὴ φυλακὴ καὶ τὸ τρίτο εἶναι διαθήκη κάποιου εὐγενοῦς Βενετοῦ, κάνουμε τὴ σκέψη, (ἐν γνώσει μας ἀτεκμηρίωτη), ὅτι καὶ οἱ δυὸ πόλεις συνυπάρχουν. Ὁ Αἰγιάλος εἶναι τὸ κέντρο μὲ τὴν καθημερινὴ οἰκονομικὴ κίνηση, ἐνῶ τὸ Κάστρο τὸ διοικητικὸ κέντρο. Σ' αὐτὸ ὥστόσο ὑπάρχουν καὶ οἱ κατοικίες κάποιων εὐπατρίδων συνδεδεμένων μὲ τὴν τοπικὴ βενετικὴ διοίκηση.

Αὐτὲς εἶναι μερικὲς ἀπὸ τὶς εἰκόνας γιὰ τὴ ζωὴ στὴ βενετοκρατούμενη Ζάκυνθο, πού ξεπηδοῦν μέσα ἀπὸ τὸ κατάστιχο τοῦ Κίμβη. Φυσικὰ δὲν εἶναι οἱ μόνες. Σημειώνονται ἰσοτιμίες νομισμάτων, ἀξίες πραγμάτων καὶ γῆς καὶ ἄλλα στοιχεῖα, πού ἡ θεματικὴ πολλαπλότητα τοῦ registro ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ ὁ περιορισμένος χρόνος μιᾶς ἀνακρίνωσης ἀπὸ τὴν ἄλλη καθιστοῦν ἀνέφικτὴ τὴν παρουσίᾳ τους ἐδῶ. Σὲ μιὰ ἐξαντλητικὴ ἐκμετάλλευση καὶ παρουσίαση τοῦ περιεχομένου τοῦ νοταριακοῦ αὐτοῦ καταστίχου σκοπεύουμε νὰ προβρῶμε στὴν ἔκδοσή του, πού ἔχουμε προγραμματίσει.

1. Βλ. σχετικὸ πῖνακα Β' παρακάτω.

ΠΙΝΑΚΕΣ

Παρακάτω παραθέτουμε α) κατάλογο τῶν νοταρίων Ζακύνθου πού μνημονεύονται στις πράξεις τοῦ καταστίχου πού παρουσιάσαμε καὶ β) πίνακα τῶν πλοίων πού μαρτυροῦνται στὸ λιμάνι τῆς Ζακύνθου στὸ ἴδιο παραπάνω κατάστιχο.

Α. ΝΟΤΑΡΙΟΙ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Όνομα	Ήμερομηνία	ΚΑΤΑΛ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΗ	
		Ήμερομηνία	σελ.
Μαντινέος Τζουάνε	1597 16 Νοεμβρίου	1594-1634	127
Λογοθέτης Ἀναστάσης	1598 19 Ἰανουαρίου	1548-1594	126
παπὰ Γιάννης Μακρῆς	1599 5 Μαΐου	1597-1606	127
Πλοβατάτσης Τζάκομος*	1606 30 Ὀκτωβρίου	-----	

* Ὁ Πλοβατάτσης, ἀπ' ὅσο ξέρουμε, δὲν εἶναι γνωστός. Συμπληρωματικὰ ὡς συμβολὴ στὸ θέμα τῶν νοταρίων Ζακύνθου ἀναφέρουμε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Στέφανου Φουσκάρδη, τοῦ ὁποῦ μαρτυρεῖται πράξη τῆς 4 Αὐγούστου 1528 (Φ. Μαυροειδῆ, Συμβολὴ στὴν Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος Βενετίας, Ἀθῆναι 1976, 53).

Β. ΠΛΟΙΑ ΣΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Ήμερομηνία	Τύπος	Όνομα	Εθνικότητας-Προέλευση	Patron	Ίδιοκτήτης	Προορισμός
1598 15 Αύγουστου	caramusali	San Nicolo dal Molo		Battista del. Cursari		
1599 14 Φεβρουαρίου	nave				Da Mostro	
1599 22 'Απριλίου	berton	'Η Θεοτόκος από τόν Σκοπόν		Δήμος Παναγιώ- της, ό Μπεβένης	Νερούλλης	Μάνη
1599 25 'Ιουνίου	nave	Madona Maria				
1599 4 Σεπτεμβρίου	marciliana		'Αλβανική			
1599 21 Σεπτεμβρίου	gallion	Buonaventura		Marco Zuan Antonio	Giorgi Gianna	Βενετία
1599 20 'Οκτωβρίου	berton	Lion d' oro		Bernardin di Zuanne	Moresini	'Αλεξάνδρεια
1604 21 Αύγουστου	saetia		Μασσαλία	Piero Bui		
1604 22 'Ιανουαρίου	nave		Γαλλία	Orlando Davis		
1606 5 Σεπτεμβρίου	nave	il dragon	'Αγγλία			
1606 9 Σεπτεμβρίου	saetia		Μπαρμπαριά		Μελίκη Rais	Μπαρμπαριά

RIASSUNTO

ATTI NOTARILI DI ZANTE PRESSO L' ARCHIVIO STORICO DI CORFU'

di

Fani Mavroidi

Le cause del Reggimento veneziano di Zante potevano essere appellate al «foro primario» di Corfù. La busta n. 133 della serie «Governo Veneto», custodita presso l' Archivio Storico di Corfù, comprende fascicoli contenenti documenti zantioti del sunnominato argomento. Detti documenti riguardano le persone di Giovanni Gavrilopulo, di Benetto Gimbleti, di Dimitri Caravia e dei fratelli Vitali. Maggiore però interesse desta il codice notarile di Francesco Cimbi, compreso anch'esso nella stessa busta.

Gli atti di questo codice illustrano varie parti della vita quotidiana dell' isola di Zante, come vendite di immobili, ipoteche di cose, testamenti, noleggi. La maggiore parte tuttavia sono arbitraggi. La lingua usata nel codice è sia il greco sia l' italiano, secondo l' origine della persona interessata. Nell' insieme, tra atti ed allegati, prevale l'italiano, ma per la stesura dell' atto principale degli arbitraggi predomina il greco; si constata infatti che i greci di solito sceglievano l' arbitraggio per far risolvere le loro controversie.

Le informazioni tratte dagli atti coprono la vita sociale ed economica (situazione dei lavoratori, valore della terra, il traffico del porto). Ancora, è da notare la presenza di inglesi tra i mercanti esercenti nell' isola. In Appendice si offre un catalogo dei nomi dei notai dell' isola, come essi vengono in luce dal carteggio del codice, e si compila un' elenco delle navi che frequentano il porto.

